

tasavvuf

İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi

Ankara 2005

Abdülbaki Gölpinarlı'nın Kendi Sesinden Mesnevi'nin İlk İki Beytinin Şerhi

Şener Demirel
Yrd. Doç. Dr.
Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi
sdemirel@firat.edu.tr

Özet

[Şener Demirel, "Abdülbaki Gölpinarlı'nın Kendi Sesinden Mesnevi'nin İlk İki Beytinin Şerhi", Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, Ankara 2005, Y. 6, S. 14, ss. 365-382]

Türk edebiyatında üzerinde en çok çalışılan eserlerden birisi de Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin Mesnevî'sidir. Eserin, başta Türkiye ve İran olmak üzere, çok sayıda ülkede ve çeşitli dillerde, tercüme ve şerhleri yapılmıştır. Bu şerhlerden birisi de, çalışma hayatının önemli bir kısmını Mevlânâ ve eserlerine adayan Abdülbaki Gölpinarlı'nın kendi sesinden bir dost meclisi içinde kayda alınan şerhidir.

Şerh, Mesnevî'nin ilk iki beytini içermektedir. Gölpinarlı, şerh sırasında çok sayıda âyet, kudsi hadis, hadis, Divan-ı Kebir ve Mesnevî'den alıntı yaparak, konuya olan hakimiyetini gözler önüne sermiştir.

Anahtar Kelimeler: Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, Divan-ı Kebir, Mesnevî, Abdülbaki Gölpinarlı, şerh.

Abdülbaki Gölpinarlı'nın Kendi Sesinden Mesnevi'nin İlk İki Beytinin Şerhi

Es-Seyyid el-Hâc Muhammed Şükri ibn Ahmed 'Atâ, "Müntehabât-ı Mesnevî adlı ve Mesnevî'den seçtiği bazı beyitleri şerh ettiği eserinin Dîbâce'sinde, yirmi dört (Türkçe, Farsça ve Arapça olmak üzere) Mesnevî şerhi ve tercümesinden bahsetmiştir¹ Bu sayı şârihin h.1328/m.1913 tarihli şerhine kadarki süre içinde tespit edebildiği şerhleri ihtiva etmektedir. Söz konusu şerhlerin içinde olmayan, ama şârihten önce ve sonra şerhedilmiş birçok Mesnevî şerhi daha bulunmaktadır.² Bu şerhlerden birisi de

¹ Sadreddin-i Konevî, İsmail Ankaravî, İsmail Konevî, İsmail Bursevî, İbrahim Gülşenî, Sarı Abdullah Efendi, Sûdî, Şem'î, Abdülmecid-i Sivasî, Muhammed Murad Nakşibendî, Ferruh Efendi, Beşiktaş Seyhi Yusuf Efendi, Hasan Zariî, Hüseyin-i Harezmi, Hüseyin el-Kâşîfî, Şahidî, Süleyman Nahîfî, Mirza Rıza, Mahmud-ı Belhî, Muhibbül- Vaiz-i Şirazî, Nizamiyyü'l- Mahmudî, Müntehâb-ı Cevrî, Abidin Paşa, Sinan Paşa

² Abdullah Bosnavî, Ağazade Hüseyin, Ahmed Ateş, Ahmed Avni Konuk, Ambarcızade Derviş, Bağdatlı Asım, Kenan Rifai, M. Emin, Mehmed İlmî, Muhsin Koner, Muinî, Rızaeddin Remzî, Sabuhî, Sürürî, Şeyh Gâlib, Şifai Derviş Efendi ve Tahirü'l-Mevlevî

Abdülbaki Gölpinarlı³ tarafından yapılan şerhtir.⁴ Gölpinarlı'nın söz konusu şerhi dışında elimizde, 1963 yılında Konya'da bir dost ziyareti esnasında kendisinden rica edilmesi üzerine, Mesnevî'nin ilk iki beytinin şerhinin teybe kaydedilmiş bir şerhi daha vardır.⁵ Gölpinarlı bu şerhinde altı ciltlik eserindeki şerhe göre daha ayrıntılı bir açıklama yapmıştır.⁶

Rahmetli Gölpinarlı, Mesnevî şerhine başlamadan önce, şerhini yapacağı, (Gölpinarlı başta ilk dört beyti okumuşsa da, sadece ilk iki beytin şerhini yapmıştır) beyitleri okumuştur. Beyitler şerh edilirken, âyet-i kerîme, hadis-i kudsi, hadis-i şerif ve Mesnevî-i Şerif'ten alıntılar yaparak, şerhine daha bir açıklık getirmiştir. Gölpinarlı, her iki beytin başında ve sonunda, Kuran-ı Kerim okunurken izlenen yolu takip etmiş,

³ Abdülbaki Gölpinarlı (12 Ocak 1900, İstanbul - 25 Ağustos 1982, İstanbul),

Divan şiiri, tasavvuf, tarikatlar ve mezhepler üzerine yaptığı kapsamlı çalışmalarla tanınan edebiyat tarihçisi yazar Abdülbaki Gölpinarlı, Gazeteci Ahmet Ağâh Efendi'nin oğlu asıl adıyla Mustafa İzzet Baki 12 Ocak 1900'de İstanbul'da doğdu. Gelenbevi İdadisi'nin son sınıfındayken babasını kaybedince öğrenimini yarım bırakıp Vezneciler'de kitapçılık, Çorum'un Alaca ilçesinde ilkokul öğretmenliği yaptı.1922'de İstanbul'a döndü, sınavla son sınıfa girdiği İstanbul Erkek Muallim Mektebi'ni, ardından da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. (1930). Konya, Kayseri, Balıkesir, Kastamonu liseleriyle İstanbul Haydarpaşa Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde Farsça okutmanlığı yaptı. Doktorasını verdikten sonra aynı fakültede Metinler Şerhi okuttu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde İslam-Türk Tasavvuf Tarihi ve Edebiyatı dersleri verdi. 1945'te Türk Ceza Kanunu'nun 142. maddesine aykırı davrandığı iddiasıyla tutuklandı; 10 ay hapis yattıktan sonra akları ve yeniden görevine döndü. 1949'da kendi isteğiyle emekliye ayrıldı. Adını 1931'de yayımladığı Melâmilik ve Melâmiler adlı yapıtıyla duyuran Gölpinarlı, Türkiyat Mecmuası, Şarkiyat Mecmuası, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası'nın yanı sıra çeşitli dergi ve gazetelerde çok sayıda bilimsel makale yayımladı; İslam Ansiklopedisi ile Türk Ansiklopedisi'nin çeşitli maddelerini yazdı. Divan edebiyatını eleştirel bir yaklaşımla değerlendirdiği Divan Edebiyatı Beyamındadır (1945) adlı kitabıyla büyük tartışmalara yol açtı. Küçük yaşta benimsediği Mevlevilik, tasavvuf ve tarikatlar konusundaki özgün çalışmalarına bu alanın güvenilen adı oldu. Geniş incelemelerle yayımladığı Yunus Emre Divanı (1943-1948), Fuzuli Divanı (1950), Nedim Divanı (1951) ile Mevlâna Celaleddin (1951), Mevlâna'dan Sonra Mevlevilik (1953) adlı kitapları bu alanın başyapıtları sayıldı. Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Veli (1963), Alevi Bektaşî Nefesleri (1963), 100 Soruda Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar (1969), 100 Soruda Tasavvuf (1969), Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin (1966), Hurufilik Metinleri Kataloğu (1973), Hayyam ve Rubâileri (1973), Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiilik (1979), Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri (1978) gibi kaynak niteliği taşıyan kitaplarının yanı sıra Kuran-ı Kerim ve Meali (1955) gibi açıklamalı çeviriler de yaptı. Bunların yanı sıra her biri bir başucu kitabı niteliğinde olan Hz. Muhammed ve Hadisleri; Hz. Peygamber, Hz. Fatıma ve Oniki İmam; Mesnevî Tercümesi / 1-6 Cilt / Takım; Mevlânâ / Hayatı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler; Mevlânâ Celaleddin / (Hayatı, Felsefesi, Eserleri, Eserlerinden Seçmeler); Sosyal Açından İslam Tarihi / Hz. Muhammed (S. M.) ve İslam'ın İlk Devri; Pir Sultan Abdal; Mü'minlerin Emiri Hz. Ali gibi eserleri de bulunmaktadır.

⁴ Abdülbaki Gölpinarlı; Mesnevî ve Şerhi, 1.Cilt. İstanbul, 1973

⁵ Mesnevî şerhinin sonunda şu bilgilere yer verilmiştir: Mesnevî-i Şerif'in başındaki iki beyit 1963 yılında sayın pederim merhum Hilmi Efendi hocanın evinde Abdülbaki Gölpinarlı öğretmen tarafından şerh edilmiştir.

Kaynak Kişi: Servet Bilgiç. (1928) Meram Yaka Cad. Gökdağ Sok. No:8. Meram/ KONYA

Sayın Servet Bilgiç, 1963 yılı Temmuz ayı içerisinde hem Karpuz Festivali, hem de rahmetli babasının hac dönüşünü tebrik etmek amacıyla Abdülbaki Gölpinarlı'nın kendilerini ziyareti esnasında, ondan Mesnevî'nin birkaç beytinin şerhini rica ettiklerini, baştaki ilk onsekiz beytin şerhini yapmayı kararlaştırdıklarını, fakat daha sonra, ancak ilk iki beytin şerhini yapabildiğini belirtmiştir. İlk iki beytin şerhi Sayın Servet Bilgiç'in evinde, bir dost, akraba meclisi ortamında Rahmetli Abdülbaki Gölpinarlı'nın kendi sesinden makara teybe kaydedilmiştir. Şerhi ihtiva eden orijinal makara kasedi, Sayın Servet Bilgiç bizlere hediye etmiş ve bizim de Rahmetli Gölpinarlı'nın kendi sesinden Mesnevî şerhini ilgilenenlerin hizmetine sunmamıza vesile olmuştur. Bu vesileyle Sayın Servet Bilgiç Beyefendiye teşekkürü bir borç bilirim.

⁶ Gölpinarlı, a.g.e.

esere bir kudsiyyet kazandırmış; yani, cûzü ve besmele-i şerife ile şerhe başlamış, dua ve fatiha ile de şerhini bitirmiştir.

Kasette yer yer Gölpınarlı'nın rahatsızlığından kaynaklanan pürüz ve kesintilerin bulunduğu kısımlar boş bırakılmıştır. Ayrıca şerh sırasında müracaat edilen âyetlerin yanına hangi sure ve kaçınıcı âyet olduğu, parantez içerisinde belirtilmiştir.

Eûzü b'illâhi mine'ş-şeytânî'r-racîm, bi'smillahi'r-Rahmani'r-Rahîm

Bişnev în ney çün şikâyet mî-kuned
Ez cüdâyhâ hikâyet mî-kuned

K'ez neyistân tâ merâ bübride end
Ez nefirem merd ü zen nâlîde end

Sîne hâhem şerha şerha ez firâk
Tâ-be-gûyem şerh-i derd-i iştiyâk

Her kesî kû dûr mând ez asl-ı hîş
Bâ cûyed rûzgâr-ı vasl-ı hîş

İlâ âhiri... Cenâb-ı Mevlânâ min külli vücûdın evlânâ kaddesallahu esrârahu ve zikrahu Efendimiz Hazretleri Mesnevî-i Ma'nevîye isimli dîbâcelerinde buyurdıkları gibi “*tenzîlîn min-badîsi'r-rahîm minkâbelillab*” temsil olduğu kavli buyuruyorlar. Yani, vahyin bir nev'ini arz ediyorlar. Kur'an-ı Azimü'ş-şân'da vahiy muhtelif manalara geliyor. Meselâ; “*ve evhaynâ ilâ ümmî Mûsâ*” (Kasas, 28/7) âyet-i kerimesinde: Mûsâ'nın anasına vahyettik. Buradaki ilham oluyor. Hazret-i Mûsâ'nın annesine Allah Tebâreke ve Te'âlâ: oğlunu, korkma Nî'e at, bir sepetin içine koy, Nî'e bırak, biz onu muhafaza edeceğiz ve düşmanın onu alıp gözünün nuru gibi bağrında besleyecek, diyor, bu ilham. “*Bal arısına vahyettik*”, buyuruyor sûre-i Nahl'da (Nahl,16/68-69) Allah Tebâreke ve Te'âlâ. Burada kabiliyyete ve isti'dâda göre Allah Tebâreke ve Te'âlâ'nın ona verdiği bir şevk, manevi kabiliyyet var. Buyuruyor ki, “bal arısına biz vahyettik”, “eni't-tehizi” haziyetin yapsın, kursun; “mine'l-cibâli büyüten” dağlarda, kayalarda, ovalarda ve bilmem ovuklarda petek yapsın, yani kovan kursun. Bu da kabiliyyettir; insiyâk yeni tabirile. Kezâ Allah Tebâreke ve Te'âlâ şeytanlar birbirlerine ve dostlarına vahyederler, buyuruyor, böylece vahyederler, buyuruyor. Şeytanların vahyi ise vesvese. Bir de enbiyâ-ı izâm aleyhisselâtu ve'sselâm hazaratına olan vahiy var ki, o Bir olan Rahman melek vasıtasıyla, yani namus-ı ekber Cibrîl-i Emîn vasıtasıyla gelen ebâbil-i İlahiyye veyahut mevâhibîn beyânı veyahut kasas ve hikâyât veyahut teskîr veyahut tenzîr veyahut teksir. Tehiyât-ı umumîyyesi Kur'an-ı Azimü'ş-şân'ın “*min baklibâ*” buyurdıklarını bu sûretle te'vil ediyorlar. Vâhy, nehy, vaad, vâid, tenzîr ve tebşîr. Bir de bunlardan ayrı kasas ve hikâyât var. Enbiyâ-yı izâma melek vasıtasıyla gelen vahiy, evliyâ-ı kirâma rıdvanullahi aleyhim bilâ-vasıta, yani, melek vasıtasıyla değil, kalplerine olan ilham ile geliyor. Binaenaleyh Cenâb-ı Mevlânâ Dest-gîr hazzarallahu zikrahu Efendimiz, Mesnevî-i Ma'nevîlerini bir eser-i vahy olarak bizlere söylemeleri mahz-ı hakikat ile isabet oluyor. Ve bilâ-vesilâ göre şurrâh, yani şarihler, Mesnevi şarihleri diyorlar ki: Kur'an-ı Azimü'ş-şân nasıl “*Bi'smillabi'r-Rahmani'r-Rabîm*” ile başladıysa yani “be” ile başladıysa, Hazret-i Mevlânâ hazzarallahu zikrahu Efendimiz Hazretleri de

Mesnevî-i Ma'nevilerine “be” ile **bişnev**le başlamışlardır. Buradaki “be” işte “*Bi’smillahi’r-Rabmani’r-Rahîmî*”deki “be” gibidir.

Bişnev, duy, buyurmuş. Kur’an-ı Azimü’ş-şân’ın ilk nazil olan sûre-i celîlesi “*İkrâ*” “oku” ile başlar. Mesnevî-i Şerif ise **bişnev** ile “duy, işit, ile başlıyor. Söz söylemek veyahut işitmek; bunlardan hangisi daha efdaldır? diye ulema-i kirâm arasında bazı mücadeleler, mücadele-i haseneler olmuş; bu miyanda hükm-i sükûnete varmışlar ki enbiyâ-ı izâm aleyhisselâtu vesselâm hazaratu halken ve hulken insanların en güzellerinden olacaktır. Kalben de salim olmaları lazım, çünkü istikrahı mûcib bir şey olursa emr-i teblig güçlüğüne uğrar, bitmez, rağbeti az olur. Binaenaleyh onlarda ayb da olmamalı, olmaması iktizâ eder. Böyle olmakla beraber enbiyâ-ı kirâm içinde meselâ Hazret-i Yakub -alâ nebiyyi ve alâ âlihî Aleyhisselâm’ın gözlerine harici olarak bir vakit ama talib oldu. Şu halde diyorlar, evliyâ-ı kirâmıda arizî olarak bazı şeyler olabilir, böyle hastalıklar filan olabilir. Fakat kalmaz bunlar. Amma sağrılık kat’iyen enbiyanın hiç birinde bulunmadığına nazaran, duymak görmekten daha efdaldır, diyorlar ve Cenâb-ı Pîr Efendimiz hazzarallahu zikrahu onun için **bişnev** ile başlamıştır, diyorlar. Ayrıca bir hikmeti de şu olsa gerek Allahu a’lem, insan bir emri veya nehyi, bir mev’izeyi duymadan manasına ibtilâ edemez. Kalbe gelen ilham bilâyî’l-ahire olur, amma mahall-i ilham olamaz her gönül ve binaenaleyh âmmeye olduğuna göre, testir, tenzir, teksir ve Hazret-i Peygamber-i zî-şân sallâllâhu aleyhi ve alâ âlihî ve sellem Efendimiz, “*innâ ma’âsire’l-enbiyâ’i ümirnâ en nü’cellime’n-nâse bi kadri ukulibim*” biz enbiyâ zümresi, öyle bir zümreyiz ki Allah Tebâreke ve Teâlâ tarafından emrolunduk, insanlara, insanların akılları miktarınca söz söylemeklikle; onlarla, onların akılları derecelerine tenezzül ederek konuşmaklıkla emrolunduk, buyuruyorlar. Binaenaleyh, enbiyâ-ı izâm ve evliyâ-yı kirâm söylemezse bir şeyi, âmme tabiatıyla bunu duymayacak. Sözün maksadı ise nedir? Dinlemektir, işitmektir. Binaenaleyh işitmek, söylemenin lâzım-ı gayr-ı mufârıkı olduğu için Hazret-i Pîr-i Perverdigâr hazzarallahu zikrahu Efendimiz **bişnev** duy, dinle, işit, işittikten sonra da tabiatıyla amel et; bu sözlen Mesnevî-i Ma’nevî’lerine başlıyorlar. Ayrıca bu beyt-i şerifte duy dedikten sonra **în ney**, bu ney; **çun**, nasıl; **hikâyet mî-kuned**, hikâye ediyor; **ez cüdâyihâ**, ayrılıklardan, **şikâyet mî-kuned**, şikâyet ediyor, buyuruyorlar.

Dinle bu neyi. Buradaki neyden maksat alelade ney olabilir. Çünkü ney hakikaten bir kamıştır ve o neye üfürdüğü zaman neyzen, neyden çıkan sada gerçekten de bir iniltiye, bir iştikâya pek benzer. Amma dinle bu neyi, diye hitap ettikleri, o ney değil, bu ney. Kendilerine hitap ediyorlar. Bu ney nasıl şikâyet ediyor? Neden kendilerine ney diyorlar?

Ma’lûm-ı âlileri neyin içi boştur. Neyden neyzen üflemedikçe ses çıkmaz. Neyzen hangi makamdan üfürür ve hangi deliğe basar da o makamı çıkarırsa, o makamdan ses çıkar neyden. Binaenaleyh, bu ney diye kendilerini işaret etmekle demiş oluyorlar ki; benim içim tamamıyla boştur, yani, bende hevâdisile, yani yel, şehâvet-i insaniye, behîmiye, hiç biri yoktur. Ben öyle bir kişiyim ki, benim varlığım kalmamıştır. Benim varlığım Hak varlığında tamamıyla hallolmuştur. Binaenaleyh benden söyleyen, hakikî nâlide olan Hak Tebâreke ve Teâlâ veyahut onun tercemân-ı ma’nevîsi olan Hazret-i hatmî’l-mertebet ve Muhammed Mustafa sallâllâhu aleyhi ve alâ âlihî ve sellemdir. Ben kâimâkâm-ı Mustafayım ben mefhar-ı tâm-istifâyım ve binaenaleyh benim sözüm Hakk’ın sözüdür. Benim sözüm Hakk’ın mir’âtı olan Hazret-i Muhammed sallâllâhu

aleyhi ve âlihî ve sellemîn sözüdür. O'nu dinle! Bunu diyorlar. Divan-ı Kebir'de bir gazel-i âlilerinde buyururlar ki;

*Sultan-ı menî sultân-ı menî
V'en-der dil ü can u cânân-ı menî*

Sultanımsın, sultanımsın, gönlümde ve canımda cananımsın.

*Der men be-demî men zinde şevem
Yek cân çi bâd sad cân-ı menî*

Eğer bana üfürürsen ben o vakit dirilirim, diri olurum. Bir can da nedir ki, sen benim yüzlerce canımsın.

Buradaki hitap maşûk-ı hakikî olan Hak Tebâreke Teâlâ'yadır. Burada kendilerini bir ney mesabesinde tutuyorlar. Bana üfürürsen ben diri olurum, diyorlar ve aynı zamanda bir âyet-i celîleye de imâ ediyorlar bu sözleriyle. Esteizübillah "Feizâ seveytuhu venefaktu fîbi min rûbi fekü lehu sâcidîn" (Nahl, 15/29) biz insanın hamurunu, kıymetini tesviye ettik. Yani onu hayata kâbil bir hâle getirdik, hayata kâbil bir hâle getirdikten sonra, ona rûhumdan rûh üfürdüm. Ondan sonra melekler ona secde ettiler. Buradaki tesviyeyi Sûfiyye-i Sâfiyye kaddesallahu esrârahu hazarâtı hayatiyyet mazhariyyeti olmaya kabiliyyet, diye tevîl ediyorlar ve yalnız bir insana değil, Hazret-i Âdem ale'n-nebiyyi ve alâ âlihî Aleyhisselâm'a değil, bütün insanlara aynıyla şamildir. Çünkü, mutlak söz tamamına matlubtur, diyorlar. Rahm-ı mâderde kabiliyyet-i hayatiyyet kazandı mı ona bir nefha-i irâdiyye geliyor, yani, hayat kesbediyor. Rûh bu suretle Rûh-ı küllîden, Allah Tebâreke ve Teâlâ'dan, geliyor. Cisim nereden geliyor ya? Cisim de ondan geliyor. Fakat rûh latif olduğu için Allah Tebâreke ve Teâlâ onu kendisine izafe buyuruyor. Cisim kesif olduğu için onu dünyaya, toprağa, arza, yere izafe ediyorlar. Yoksa yer de O'nun, gök de O'nun; zerrâtın içinde hiçbir zerre yok ki onun mazharı olmasın, bir istidâd ile ondan Hak Tebâreke ve Teâlâ mütecellî bulunmasın. Çünkü Allah Tebâreke ve Teâlâ Sûfiyye-i Sâfiyyenin itikadî hakikîdir ve akide-i halisîdir, vücûd-ı mutlak, yani hiçbir resmile, hiçbir vasfile tavsif ve tersim edilemeyecek, hiçbir sıfatla tavsifi mümkün olmayacak, hiçbir kayıtle mukayyed bulunmayacak derece-i ıtlakta bulunan, hatta mutlak oluştan, yani her şeyden münezzehtir ve muarrâ bulunuştan dahi münezzehtir ve muarrâ bulunan varlıktır. Bu varlık zuhûr edince işte bu âlem-i kevn ü fesad oluyor.

Binaenaleyh her şey onun zuhûrudur, fakat dikkat etmek lazımdır hiçbir şey o değildir; yani güneşin ziyası güneşten ayrı değil, yani gölge sahibinin gölgesi kendisine tabî, kendisinden ayrı değil. Fakat gölge, sahibi olmadığı gibi, aynanın içindeki akis, aynaya akseden adam olmadığı gibi, dalga denizin küllisi olmadığı gibi, Allah Tebâreke ve Teâlâ'nın mezahirinden herhangi bir mazhar da Allah değil, hâşâ ve kellâ Teâlâ şânuhû ve'l-kebirâ. Fakat Allah Tebâreke ve Teâlâ'dan ayrı ve müstakil bir varlığı yok. Binaenaleyh rûhu kendine izafe etmesi Allah'ın, letafetten geliyor; çünkü "la-tüdrîkuhu'l-ebşaru vehüve yüdrîküh'l-ebşaru vehüve'l-latîfü'l- habîru" (En'am, 6/103-4), latif olmayı kendisine bir sıfat olarak Allah Tebâreke ve Teâlâ beyan buyuruyor. Bu bakımdan rûhu kendine nispet ediyor. Yoksa cisimdir o.

Duy, bu ney nasıl şikâyet etmede. Ney neden şikâyet ediyormuş? Yani Cenâb-ı Mevlânâ kendi vücûd-ı mes'ûd-ı mübâreklerine hitap ederek bu ney nasıl şikâyet etmede?

Ez cüdâyhâ hikâyet mî-kuned

Ayrılıkları nasıl anlatmada, ayrılıklardan nasıl hikâyeler söylemede, buyuruyorlar. Hangi ayrılıklar? Zahirî vücûd-ı mutlak zuhûr edince mezahir-i İlahiyye-i zuhûr kendinin olmasıyla beraber, kendisine muzaf olunmasıyla beraber zahirî bir ayrılık var. Zahirî bir ayrılık, hakikî ayrılık değil o. Şu âlem-i kevn ü fesada, maddeye bürününce bir yoğunluk yeni tabirile, bir kesafet meydana geliyor. O letafet âleminden ayrılmış oluyor. İşte o letafet âlemini anlatıyor, âlem-i ervâhı anlatıyor. Şimdi burada bir dakika, bir latife var, ince bir şey var. Allah Tebâreke ve Teâlâ şu âlemi yaratmadan evvel, âlem-i ervâh, mücerredât var idi. Ondan sonra bu âlemi yarattı, yani o ervâh ve mücerredât âlemi şu nasût ve şehâdet âlemi hâline büründü. Binaenaleyh o eski âlemi arıyor diye şöyle bir fikre sahip olmamak gerek. Çünkü Allah Tebâreke ve Teâlâ her an âlemi yaratmada, her an âlemi yok etmede. Sûfiyyeye nazaran, bütün zerrât-ı kâinat bir an içinde vücûd-ı mutlaktan, yahut diğer tabirile gayb âleminden, yahut ilm âleminden ne dersiniz yani, Allah Tebâreke ve Teâlâ lahûtundan şu nasût âlemine, şehâdet âlemine, kesâfet âlemine, madde âlemine gelmekte ve her an o madde âlemi, bu nasût âlemi o âleme rücû' etmekte. "*İnnâ lillabi ve innâ ileybi râciîn*".(Bakara, 2/156) *Biz gerçekten de Allah'ımız ve gene O'na dönüp varanlarız, rüçû' edenleriz*. Bu âyet-i kerîmenin hükmü her an câri. Çünkü hiçbir âyet yok ki, hiçbir hükmü yok ki bir zamana münhasır olsun ve ondan sonra geçsin ve onun hükmü kalmasın. Kur'an'ın hükmü nasıl daimî ise, Kur'an'ın hükmü daim denince ne demektir? Kur'an'daki ahkâmın, âsârın, evsafın her biri her an daimî ve bâki, hükmü değişmiyor. Bu bakımdan Allah Tebâreke ve Teâlâ her an bu âlemi yaratmakta, her an da âlemi almakta.

Eskiler düşünmüşler nasıl bu oluyor bu diye? Demişler ki yedi senede bir insan değişir meselâ. Tırnak çıkar, kesersiniz. Yediğimizin fazlası gider, yediğimizin bir kısmı kan olur, ilik olur. İşte damarlarda, efendim, dolaşır. Meni olur, insan şekline girer, gelir. Gözyaşlarıyla ifrazât yaparız. Diğer sûretlerle ihracat yaparız, ithalat yaparız. Daimî bu tebâdül, insanı yedi senede külliyen değiştirir, demişler. Amma her an değişmektedir, fakat biz onun değiştiğini göremiyoruz. Çünkü o kadar basit, o kadar yavaş değişiyor ki, diğer tabirile elimize bir ucu, Cenâb-ı Mevlânâ Efendimizin buyurduğu, kendileri öyle buyuruyorlar Mesnevî-i Ma'nevîlerinin bir yerinde, ucu yanan bir sopa alsan hızlı, hızlı çevirsen, ateşten bir daire şeklinde görülür ve duruyor gibi gelir adama, bakan kişiye. Halbuki o daire sopanın ucundaki ateşin daimî hareketinden meydana gelmektedir. Hiçbir anormallik yoktur. Diğer bir deyimle göre, diğer bir anlatışa göre, su boyuna akıyor; onun adına Menderes nehri diyoruz, bilmem Kızılırmak diyoruz, Yeşilirmak diyoruz, Nîl diyoruz, Fırat diyoruz, Seyhun, Ceyhun, Seyhan, Ceyhan, birçok isimler veriyoruz. Fakat o Seyhan dediğimiz vakit, Seyhan çoktan bitti artık, yerine yenisi geliyor ve onun içindir ki eskilerden birisi öyle buyurmuş: Bir insan bir dereye iki kere yıkanamaz. Çünkü girdiği vakitteki eczâ-yı kevnîyesini bitti, yenisi geliyor ve giden bir daha geri gelip tekrar etmiyor, tekerrür olmuyor. Tecelliyât-ı İlahiyyede tekerrür yok. Halbuki şimdiki yevm-i aleyhisselâm nazariyelikten de çıktı artık, sabit oldu. Herşeyde birçok küçük zerrât mevcuttur onda cemâdâtta da dahi cansız, hasta ve taştâ dahi, onlar daima dönmektedirler. Onların

merkezleri ve o merkezlerin etrafında hepsi dönmektedir ve hiçbir an cansız zannettiğin bir şey dahi bir an evvelki gibi değildir, değişiyor. Şimdi binaenaleyh, şikâyet neden oluyor? Oradan ayrıldık mı ki? Ayrılmadık. Onun en büyük zuhûru, en kudsî zuhûru, en güzel zuhûru bu alem olmasaydı eğer, Hazret-i Muhammed sallallahu aleyhi ve alâ âlihî ve sellem, bu âlemi teşrif etmezdi ve bu âlem mahall-i imtihan olmazdı.

Dünyaya kötü diyenlere aldanmamak gerek. Dünya “*ed-dünya mel’umetün vemâ fibâ mel’ünun mâfihâ*” yalan olmasın mâfihâ, diye bir hadis var: Dünya mel’undur, içindekiler de mel’undur, lanetlenmiştir, diye bir hadis var amma, bu dünya, bir dünya görenlerin nazarına göre o. Halbuki diğer şeyde de “*ed-dünya mezraatü’l-âhire*”...Dünya ahiretin tarlasıdır, buyuruluyor. Ve burada o kadar ekeceksin ki ektiğin tohumu yarın orada alacaksın. Ticaret bu dünyada, öbür dünyada ticaret yok. Mahall-i teklif bu dünya. Hazret-i Emirü’l-mü’minîn aleyhi ve alâ âlihî ve Aleyhisselâm Nehcü’l-Belâgat-gû olan latifelerinin bir tanesinde dünyayı tavsif ederlerken buyuruyorlar ki, dünya ehl-i taâtun mescididir, yaygısıdır. İbadet ehli, onun üstünde ibadet-i İlahiye ile kurbet-i İlahiyyeye nail olur. Hazret-i Peygamber-i zî-şân sallâllâhu aleyhi ve alâ âlihî ve sellem de buyuruyorlar ki arzı, yeri mescit ittihaz edin, diyor. Benim için kaimdır her yer. İstedğim yerde ben namazımı kılarım. Binaenaleyh Allah Tebâreke ve Teâlâ’nın mescidi bu âlem, gök kubbe de o mescidin kubbesi. Böyle bir dünyayı pisleme doğru değil. Dünya, dünyevî ve shevî şeyler bakımından, gören kişiye göre pistir. Halbuki dünyayı bir ticaret mahalli, ahiretin bir kazanç mevkiî, Allah Tebâreke ve Teâlâ’nın bir mescidi olarak kabul edince, dünya hiç de kötü değildir. Nitekim Mesnevî-i Ma’nevînin diğer bir beytinde Hazret-i Pîr Efendimiz hazzarallahu zikrahu, ne buyuruyorlar?

*Câst dünyâ eç Hudâ gâfil buden
Bî kumâş u nukere vü mîzân u zen*

Dünya nedir? Allah’tan gafil olmaktır. Yoksa kumaş, kadın, mal, mülk, evlâd, ayıl dünya değildir. Dünya estezübillah “*Ricâliün lâ-tülhâbim ticâratün ve lâ-bey’ün*”.(Nur, 24./7) ilâ âhiri’l-âyeh. Öyle erler vardır ki, onları dünya, alışveriş, ticaret namaz kılmaktan alkoymaz, Allah’ı anmaktan alkoymaz. Onlar daimî namazdadır. Nitekim Hazret-i Pîr Efendimiz hazzarallahu rûhahu buyuruyorlar ki

*Penc-vakt âmed namaz-ı reb-nümün
Âşıkân râ fi’-s-salâti dâimün*

Yol gösteren, vakti tayin eden namaz beş vakit olarak gelmiştir; fakat âşıklar daimî namazdadırlar. Şimdi buradan da yanlış bir anlayış husûle gelmesin. Meselâ bazı mebâhis var. O tevarüd diyorlar ki, namazdan maksat vuslattır. Biz vuslat-ı İlahiyyeye erdik ve binaenaleyh kayd-ı tekliften muarrâyız. Eğer böyle olmuş olsaydı iş, evlâ olan Hazret-i Resulullah sallallahu aleyhi ve âlihî ve sellem, ehl-i beyt-i kirâmının, ashab-ı kirâmının namaz kılmaması gerekirdi. Onların büyükleri namaz kılmadıklarını mı anlatıyorlardı? Hâşâ, sümme hâşâ, estağfirullah el-Azîm. Onlar bunlardan münezzehti. Pele peygamber, masûundur evvelâ. İsmet vâcibdir bu gibi akide üzre peygambere. Hatta irtikâb-ı sagire caizdir, gibi münakaşalar olmuş, bazı ulema ki onlara Ahbariye derler, Selefiyye derler, onlar “*ve ‘asâ Âdemu Rabbehu fe gavâ*” (Tâ-hâ, 20/121) gibi âyetleri, “*v’estağfir li-zenbîke ve li’-mü’minine ve’-mü’minat*”, (Muhammed, 47/19) gibi

âyetleri delil ittihaz ederek, peygamberlerden küçük günahlar sadır olabilir, demişler. Fakat gürûh-ı ümmet bunları reddetmiş. Demişler ki, eğer peygamberden küçük günah sadır olsaydı, nisyan da, rüya da, küçücük yalan söylemek de minnacık günahlara, o ufacak günahlara dahil olurdu. Emr-i tebliğ muhtel olurdu. Tebliğde de bunlar böyle bir şey yapabilirlerdi ve binaenaleyh enbiyâya ismet vâcibdir. Nedir bu? Âdem Rabbine isyan etti de bilmem azdı. Bu âyetin manası nedir? Ha o âyetin manası şu demişler: Evlâ olanı terk etti, yıktı, öbürünü de yapabiliirdi. Hatta daha ileri gidenler var: “*ve lâ-tekrebâ hazîbi’s-şecerete*” (Bakara, 2/35) âyet-i kerîmesinde “Sakın bu ağaca yaklaşmayından maksat, anlatmak iktizâ edince öyle demişler: şecere-i men’îyye, yani Havva aleyhisselâm vücûd-ı küllî, ona emr-i terbîbî derler. Hani masallarımızda vardır: Kırk tane anahtar verirler adama. Derler ki, otuz dokuz odayı aç, filan odayı, filan odayı sakın ha açma! O ne demektir: Orayı aç. Çünkü aman ne vardı orada? Aman ne vardı orada? Nihayet gidecek, günün birinde o odayı açacak. Yaklaşma bu şecereye demesi o kadar ni’am-ı gûn-â-gûn içinde yaklaş bu şecereye demektir. Çünkü Âdem’in fırkatından maksat, dünyanın insanla dolmasıydı. Yoksa orada Havva ile oturur, yer içerlerdi, demişlerdir. Ve doğru da demişlerdir. Çünkü böyle olunca Cenab-ı Pîr Efendimiz hazzarallahu zikrahu nerden şikâyet ediyor? Ha o şikâyetleri Cenâb-ı Pîr Efendimizin lutf-ı İlahî, yani eski âleme bî-tergîb kendilerine göre ise cilve, başka hiç bir şey değil. Yoksa o “*Men kâne lillabi kânellabu lebi*”, kim Allah’ın olursa, Allah onun olur. Bu dereceye, nisbete gelmişler. “*Mâ lâ takatâ lenâ bihi*” (Bakara, 2/286) sırrına ermişler ve binaenaleyh şikâyetleri bize de kanaat buyurdu yani, letafet-i asliyyemizi hatırlatmak için.

*În çünûn fermûd Mevlânâ-yı mâ
Kâşîf-i Esrârâ-yı Kibriyâ*

*În ne necm est u ne reml est u ne hâb
Vahy-i Hak va’llabu â’lemu bi’s-savâb*

*Ve sall ve sellim alâ ve bârik alâ eşrefi’l-cemi’i’l-enbiyâ ve mürselin ve’l-hamdülillahi
rabbü’l-âlemîn el-fatîha.*

Eâzû b’illabi mine’s-şeytâni’r-racm, bi’smillabi’r-Rahmani’r-Rahîm

***Bişnev în ney çün şikâyet mî-kuned
Ez cüdâiyihâ hikâyet mî-kuned***

***K’ez neyistân tâ merâ bübride end
Ez nefrem merd ü zen nâlide end***

Cenâb-ı Mevlânâ min küllî vücûdin evlânâ kaddesallahu esrârîhi Efendimizin Mesnevî-i Ma’nevîyelerinin birinci beytinden âcizâne, kemterâne, zayıfâne, mûrâne bazı mülahazalar serdiyle güyâ şerh-i beyanda bulunmuşuk ve demiştik ki Cenâb-ı Mevlânâ hazzarallahu zikrâhû Efendimiz bu beyt-i şerife, yani, Mesnevî’nin Dibâce’den sonraki metn-i metnine “ba” ile başlıyor. **Bişnev** duy, işit” hitabıyla başlıyorlar. **În ney** sözüyle de kendilerini işaret buyuruyor ve dinle bu ney nasıl şikâyet ediyor, ayrılıkları nasıl anlatıyor, diye Mesnevî’ye başlıyorlar. Ve buradaki şikâyetten maksat vatan-ı asliyyeyi bize anlatmak, bizi vatan-ı aslîmize, letafet-i asliyyemize tergîb etmek, bizi bize, o âlem-i mücerredâtı, âlem-i vahdeti hatırlatmaktı, demiştik. İkinci

beyt-i şerifte bu beyt-i şerifi izah sebebinde Cenâb-ı Pîr-i dest-gîr hazzerallahu zikrahu buyuruyorlar ki:

K'ez neyistân tâ merâ bübrîde end

Ney diyor ki; **k'ez neyistân** neylikten, kamışlıktan, **tâ merâ bübrîde end**, beni kestikleri andan beri, oradan beni kestikleri zamandan beri; **ez nefirem**, benim feryadımdan; **merd ü zen** ve erkek, kadın, hepsi, bütün insanlar **nâlîde end** feryad u fegân etmekte, ağlayıp inlemekte. Neyistân, yani kamışlık kendilerini neye teşbih ettiklerinden dolayı vatan-ı asliyyi, âlem-i ervâhı, âlem-i mücerredâtı âlem-i letafeti kamışlık olarak tavsif buyuruyorlar. Kamışlıktan ney kesiliyor, kesildikten sonra neyzenin nevhasıyla feryad u fegâna başlıyor. Buradaki kamışlık, yani mücerredât ve ervâh âlemi dediğimiz yer neresidir? Gene Mesnevi şârihleri, içlerinde Şârih-i Ankaravî dahil olduğu halde, hatta daha ileriye gidersek olursak, bizzât Cenâb-ı Mevlânâ min küllî şey'in evlânâ Efendimiz Divan-ı Kebîr'lerinde neyden bahis buyururlarken neyin vatan-ı asliyyesi olan kamışlığı âlem-i vâhidiyyete, vâhidiyyet âlemine, teşbih etmiş olurlar. Ahadiyyet âlemi, lahut âlemi yani vücûd-ı mutlak âlemi. Vücûd-ı mutlak âleminde hiçbir şey yok. Ne vasıf var, ne resim var, ne sıfat, ne isim var. Allah Tebâreke ve Teâlâ'nın esmâ-yı zâtıyyesi dahi zâtında, orada müstehlek. Bilâ-teşbih, insan oturur, aklında hiçbir şey yoktur, fakat bütün kabiliyyet kendisinde mevcuttur. Bu kabiliyyetlerden bir tanesini söz söyleme kabiliyyeti olarak alalım. Birisi düşünmeye başlamamıştır ve binaenaleyh kelâm-ı nefsi dahi kendisinde mevcut değildir. Fakat söz söyleme kabiliyyeti insanın zâtında müstehlektir, mevcuttur. Fakat âdeta suyun içindeki yağ gibi, yemek içindeki tuz gibi, güneşteki ziya gibi zâtında müstehlektir, mevcuttur, fakat zuhûr etmemiştir. Vaktaki bir düşünce kendisine ariz olur, o düşünce ariz oldu mu, işte o kelâm-ı nefsi mesabesindedir, bir şey söyleyecektir artık, kendi kendine de onu söylemiştir. Ama lafza, harfe, sese henüz girmemiştir. Söyleyince o sözü insan, lafza girmiştir, harfe bürünmüştür, ses şeklinde tecellî etmiştir, karşısındakine de isma' etmiş, duyurmuştur onu. Ahadiyyet âlemi vücûd-ı mutlak âlemi, âdeta teşbihü müşebbihin aynı olması lazım gelmez, bilâ-teşbih o insanın kelâm-ı nefsiden de münezzeh olduğu düşünceden de zahiren arî olduğu, fakat bütün kabiliyyetler içerisinde bulunduğu âleme benzer.

Diğer bir şeye teşbih edecek olursak, deniz musattahtır, hiçbir imşicazı, icaci, temevvücü yoktur. Bir yel mevcut olmadığı, veyahut içinden bir şey kaynamadığı için, hiçbir dalgası mevcut değildir. Fakat dalgalanma kabiliyyeti onda mevcuttur. İşte vücûd-ı mutlak da bütün evsafı, sıfatı bütün ahkâm-ı asârı kendi zâtında mündemiç olan vücûd-ı mutlak âlemi, ahadiyyet âlemidir. Bu ahadiyyet âleminden söz söylemeye, buraya işaret etmeğe imkân ve ihtimâl mevcut değildir. Allah Tebâreke ve Teâlâ'nın bu ıtlâk âleminden tenezzülü diyoruz zahiren. Bu ilk tenezzülü ne oluyor? Kendi zâtına olan ilmi, kendi zâtına muzaf olan bilgisi, yani zuhûra olan meyli. Hakikat erenleri, kalem, levh, aşk, hubb-i Zâtî, nefes-i Rahmanî vesaire tabirlerle bu âlemi anlatmışlardır.

Rivayet edilen bazı hadislerde; Allah evvelâ benim rûhumu yarattı, Allah evvelâ aklı yarattı, Allah evvelâ kalemi yarattı, Allah evvelâ levhi yarattı, Allah evvelâ benim nûrumu yarattı gibi, zahiren birbirine mütegayir, aykırı gibi görünen şeyler bize varid olmuş. Hangisini yarattı Allah evvelâ? Hepsi bir makâmın çeşitli isimleridir bunların. O

makama **akıl** demişler; çünkü her şeyi ihata eden bir makâmdır orası. **Levh** demişler; çünkü her şey orada mevcuttur, bütün zuhûrât orada zahir olacak şeyleri, o mündemiçtir. Ona **aşk** demişler; çünkü bütün mevcudâtı izhar eden o âlemidir. Ona **hubb-i Zâtî** demişler, Zâta muzaf olan sevgi demişler; çünkü bütün kâinatın sebep-i zuhûrudur. **Kalem** demişler; çünkü her şeyi levhe yazan, levh-i mümkinâta, mümkinât levhine yazan o kalemdir. Oraya **nûr** demişler; çünkü bütün mevcudât onun vasıtasıyla görünecektir, onun vasıtasıyla zuhûr edip, mer'î olacaktır. Bu çeşit isimlerle zikredilen makâm Allah'ın kendi zâtına olan bilgisi. Hani demin dedik ya, deniz duruyordu, hafif bir dalgalanma başladı; yahut insan duruyordu, hiçbir düşüncesi yoktu; şunu yapayım, veyahut şu sözü söyleyeyim, diye kendisine bir düşünce geldi, varlığını idrak etti. İşte o âlem, bu âlem. O âlemin bir adı da vâhidiyyet âlemi, yahut hakikat-i Muhammediyye âlemidir. Ceberût âlemi de diyoruz oraya. Vahdet âleminin, ahadiyyet âleminin Allah'ın ıtlak, yani her şeyden münezzehe oluşunun ilk zuhûru. Adeta kalemi mürekkebe batırdık, mürekkebi aldı, bir sahifeye koyduk kalemi, bir nokta da düştü oraya. İşte o. Şimdi kalemi çekersen ne yazmak iktiza ederse, yazılacak o noktanın yazılışı o. Orada bir noktada bitmiştir hakikat. Bu ilim âlemi, yani ilim âleminde Allah Tebâreke ve Teâlâ'nın ilminde bütün mevcudât mücmel olarak, mufassal olarak değil, yani bizim başımızda kaç kıl var, veyahut efendim bilmem tarlada ne kadar tohum var? Her tohumdan ne kadar başak çıkacak? Başaklarda ne kadar, efendim, bilmem ne kadar taneler var? Bunlar değil, ya? Mücmel olarak hepsini ihata edecek bir bilgisi var Allah'ın. Bu ilim onun âlemi, bu kâinatı izhar edecektir, yani bu kâinatta ne mevcut ise orada, o ilim âleminde mevcut, mücmelen mevcuttur ve ilim âlemi, ilmi Allah'ın yani, zâtına muzaf, zâtî sıfatı, muzafî sıfatı bu âlemi izhar edecektir. İlmünde bütün mevcudât muhayyel olmuştur. Nasıl? Sâbit a'yân, a'yân-ı sâbite suretinde. Bu a'yân-ı sâbitenin zuhûru, bu âlemi-i kevn ü fesâdı meydana getirmiş. Nasût âlemi şu halde, Melekût âleminin, kuvvetler âleminin, Ceberût âleminin, yani mutlak varlığın zâtına olan bilgisinde mevcut olan sûretlerin zuhûrudur. Bilgi Zâta muzaf, Zât hepsinden münezzehe ve muallâ ve mukaddes. Şimdi bu nasıl anlatmalı? Biraz daha tavzih edelim.

Şu elimizle tuttuğumuz, gözümüzle gördüğümüz, kulağımızla duyduğumuz, burnumuzla kokladığımız ve ağızımızla lezzet aldığımız beş tane zahirî bilgimize hitap eden, beş tane de batınî bilgimize hitap eden latif ve leziz bu âlemin hey'et-i umumiyyesi, madde âlemidir. Madde âlemi, enerji âleminin, kuvvet âleminin zuhûru. Kuvvet âlemi, Allah Tebâreke ve Teâlâ'nın ilmindeki a'yân-ı sâbitenin, yani ilmüne lâıyk olan suver-i ilmiyenin, ilm-i sûretlerin zuhûru. O ise zâtına muzaf. Biraz daha bunu izaha lüzum görürsek: Allah Tebâreke ve Teâlâ mutlak varlık. O mutlak varlığın, zâtî bir iktizâsı var. Ateş nasıl yakarsa, su nasıl boğarsa, bir ziya menbaı bulunur da, o ziya menbaı nasıl ziyasını mutlaka meşk etmek zorundaysa... Şimdi şu elektrik yansın, yandığı halde ziyasını bize vermesin? Buna imkân var mıdır? Yok. Allah Tebâreke ve Teâlâ'nın zâtî iktizâsı da zuhûr etmesidir. Allah Tebâreke ve Teâlâ mevcut oldukça, zuhûru da daimîdir. O zuhûru evvelâ kendi zâtındadır, zâtında taayyün eder. Zâtında taayyün eden zuhûr, kâinatta, yani kevn âleminde, zahirî varlık âleminde ki batınî varlık âleminin bir aksidir. Güneşin bir ziyası olduğu gibi, ateşin bir harareti olduğu gibi o madde âlemindeki enerji âlemi, kuvvet âlemi halinde zuhûr eder. O kuvvet maddeye bürünür, göze görünür, elle tutulur, yani dahilî ve haricî ve batınî hislerimize, duygularımıza ne yapar? Muhatap eder. Bilmem anlatabildim mi, arz edebildim mi? Madde, kuvvetin koyulaşması, kuvvet Allah Tebâreke ve Teâlâ'nın sıfat-ı İlahiyyesinin zuhûru. Sıfat-ı İlahiyye zâtî sıfatının, tek sıfatının, yani ilminin zuhûru, yani ilminden

zahir oluyor. İlmi zâtına muzaf. Binaenaleyh Allah mevcut oldukça, kâinat mevcut, zuhûr mevcut; Allah mevcut oldukça zahiri ve batını tezâhürâtın sonunun gelmesine imkân ve ihtimâl yok. Şimdi buradan sapıtanlar var: Bir, Allah var oldukça zuhûru da var olduğuna göre kâinat yaratılmamıştır. İki, Allah var oldukça kâinat da zuhûru da var olduğuna göre kıyamet kopmaz. İşte iki yoldan sapanlar. Yani, Cenâb-ı Pîr-i Perverdigâr hazzarallahu zikrahu Efendimiz bu Mesnevî-i Ma'nevî'nin dîbâcesinde buyurdıkları gibi, hakikat ilmi, hakikat zevki gerçekten de Nîl nehrine benzer. Nîl nehrinden kıpti gidiyordu bir avuç su dahi alsa kan oluyordu. Kıpti gidiyordu Musâ alâ nebiyyi ve âlihî Aleyhisselâm'a iman eden gidiyordu, aldıkça oradan bir avuç suydu, mâ-i tahvil oluyordu, şarab-ı tahir oluyordu, onunla bütün ihtiyacâtını gideriyordu. Hakikat ilmi de ehline göre hakikaten sudur, insanın zahirini ve batınını artırır. Ab u kevserdir; susuzluğunu kandırır, fakat hakikatten sapan kişiye ne olur? Katil olur, öldürür, kan olur, pistir, kendisini pisler. Şimdi Allah Tebâreke ve Teâlâ mevcut oldukça zuhuru mevcuttur ve binaenaleyh kâinat yaratılmamıştır, demek değildir bu. Zaten esas itibariyle hakikat ehline nazaran yaratılışla hilkat zuhûr demektir. Amma daimî zahir olan Allah Tebâreke ve Teâlâ, vehûve'l- evvelin ve'l-âhîrin ve'z-zâhirin ve'l-bâtin. Evvel odur, kıdemi itibariyle; âhir odur, bekâsı itibariyle; zahir odur, sıfatıyla; batın odur zâtıyla. Amma hey'et-i külliye-i kâinat Allah Tebâreke ve Teâlâ'ya nisbetle hadistir. Yani, aslolan güneştir. Güneşin ziyası ferî'dir. Amma öyle bir ferî'dir ki çok ince bir hususta sapıtanlar burada sapıtıyorlar. Öyle bir ferî'dir ki asla tâbidir. Amma asıl, kadîmdir. Öbürü hâdis sayılır, ona nazaran. Bir parça yolunda gidenler burada bir şey uydurmuşlar. Allah Tebâreke ve Teâlâ'ya nazaran kâinat hâdis-i kadîmdir, demişler. Meselâ, eline bir şey alsan, şöylece sallasan, elinin sallanışı ona nispetle daha öncedir. Bu, eline tâbidir. Fakat bütün bunlar, felsefeyle izah edilen laflardır. Halbuki Allah Tebâreke ve Teâlâ, felsefe ki akla tabidir, akılla bilinmez.

*Akl-ı kurbân künde pîşî Mustafâ
Hasbiyallah cündi Allahem tebâ*

Cenâb-ı Pîr Efendimiz böyle buyuruyorlar. Hasbiyallah, de ki Allah'ım sana kâfidir ve sana kâfi olsun, ama bunun için de aklını Mustafa'nın önünde kurban et. Çünkü "*innebu bi-küllî şey'in muhîtum*" (Fussilet, 41/54) olan Allah'tır, akıl değildir. Akıl, Allah'ın bir tecellisidir. Tecellî, mütecelliyi nasıl ihata eder? İmkân var mıdır? Aslolan mütecellîdir. Tecellî onun ferî'dir, ondan hatta, ferî demek de caiz değildir. Çünkü ferî'de tecellî vardır. Halbuki Allah Tebâreke ve Teâlâ tecellîden, hulûldan, ittihadan münezzehdir. Tecellî ne demek? Cüz'ü gelmek. Şu hâlde vahdet-i vücûdu anlatırken, anlamayanlar diyorlar ki; şu hâlde biz Allah'tan bir parçayız.. Haşa, haşa! Allah tecellî kabûl etmez, Allah'tan parça değiliz. Güneşin ziyası güneşten bir parça mıdır? Kat'iyen. Çünkü ittihad da yoktur. Yani iki şey mevcut olsun da gelsin birleşsin. O da yok. Çünkü ittihad olmak için iki vücût lâzımdır, iki varlık yoktur. Esteizübillah "*Lev-kâne sîbimâ âlibetün illâllahu lefesedetâ?*" (Enbiya, 21/22) Yerde ve gökte; ne demek? Yani manada ve maddede, kesafet âleminde ve letafet âleminde, hakikatte ve şerî'atte eğer iki varlık olsaydı, iki Allah olsaydı Allah'tan başka, olmazdı bu kâinat, yok olurdu. Hocalar, ulemâ-yı rüsûm derler ki, çünkü nizam-ı âlem bozulurdu; bir tanesi kar yağdırmak isterdi, öbürü yağmur yağdırmak isterdi, bir tanesi onu öldürmek isterdi, öbürü diriltmek isterdi... Bunlar, çocukça şey bunlar. Böyle değil. Varlık âlemi birdir, birden başka bir şey yoktur. Muallim Naci rahmetullahi aleyhin buyurduğu gibi:

*Hak-peresttim arz-ı ihlâs ettiğim dergâh bir
Bir nefes tel'in ben anılmadım Allah bir*

Yoktur ondan başka bir varlık. “*Kulbuvallahu abad*” (İhlas, 112/1). Ondan sonra sıfatlar gelir. Nasıl Ahaddır? “*Allahu samed, lem yelid, ve lem yûled ve lem yekün lehu, küfüven abad*.” (İhlas, 112/2,3,4) Bunlar zâta râci. Allah Tebâreke ve Teâlâ ism-i zât onun ilk sıfatı ahadiyyet oluşu, ondan sonra vâhidî sıfatı, bir sıfatı da Vâhid. Bir sıfatı var, o bir teşbihat sıfatıdır. Duyulan şeylere râci olunca Semi’ deniyor, görülen şeylere râci olunca Basîr, gören deniyor, ne bileyim yaratılan şeylere râci olunca Hallak veya Hâlik deniyor. Öldürme işine râci olunca Mümît oluyor. Sıfat ve e’fâl isimleri bunlar. Hepsi zâta râci. Allah Tebâreke ve Teâlâ’ya râci. Allah Tebâreke ve Teâlâ’nın ilk sıfatı da, Allahlığı. Kendi Allahlığına âlim oluşu, bilici. Şimdi burada bir şey daha geliyor adamın aklına. Ha, şunu söyleyecektik, evet, felsefe girmez bu işin içine. Felsefe girdiği zaman, Allah, kâinat hâdis-i kadîmdir gibi laflar olur. Hayır efendim. Kâinat Allah’a nispetle zâten hâdistir. Hatta daha söyleyeyim mi ileriye? Kâinat yoktur ki Allah’a nispetle hâdis olsun. O’ndan başka bir varlık yoktur, O’ndan başka bir vücûd yoktur. Nitekim evvelâ enfüste zuhûr edecek bu, ondan sonra bu âlemde olacak. Bir gün bu madde âlemi, sıfat âlemine saltanat sıfatıyla sıfat âlemine dönecek. İşte ona âlem-i ahiret diyoruz. Âhir son demek, başka demek, diğer demek. Âlem-i ahiret, saltanat-ı sıfatıyedir. Yani madde (orijinal ses kaydında boşluk var) taraftan olmayıp bu taraftan olmak lütfunu Allah bize erzani buyursun, dirîğ etmesin muazzez şanından, diyelim. Neden? Çünkü biz onun Habib-i Ekrem’i salla’llâhu aleyhi ve âlihî ve sellem ve evlâd-ı esbâb-ı kirâmına, evliyâ-yı izâmına tevessül ediyoruz, onlarla Allah Tebâreke ve Teâlâ’ya gitmeye çalışıyoruz. “*V’ebtegü ileyhi*” (Maide, 5/35 vesile buyurmuşlar. Bizim vesilemiz Muhammed ve âl-i Muhammed ve hakikat-i Muhammediyye sahibi olan evliyâ-yı kirâm, kümmel-i ricâlullah. Onların hürmetine, inşallah ashab-ı güzinden de daha ileriye geçirir bizi Allah da, hatt-ı istivâda, o iki dairenin tam ortasından çekilen çizgide, A’raf erenlerinden eder ve “*ed-Dünya haramü’n-alâ eblî’l-âhire ve’l-ahiretü haramun alâ eblî’d-dünya vehümâ haramani ehlullah.*” Dünya ahiret ehline haramdır, ahiret dünya ehline haramdır, her ikisi de ehlullah haramdır, sözüne rastlanacak.

“İnne’l birre li’llâbi’l-emced ve bi’l-fetihati”

Eñzû b’illabi mine’s-şeytâni’r-racîm, bi’smillabi’r-Rahmani’r-Rabîm

***K’ez neyistân tâ merâ bübride end
Ez nefrem merd ü zen nâlîde end***

Geçen beyt-i şerifte neyistân, yani kamlık âlemini, mücerredât, ervâh, letafet, sıfat-ı İlahiyye âlemini mümkün mertebe anlatmaya gayret etmiştik. Cenâb-ı Pîr-i dest-gîr hazzarallahu vechehu Efendimizin “beni kamlıktan kestikleri günden beri, benim feryadım yüzünden kadın da erkek de feryad u feğân etmekte, ağlamakta ve inlemektedir, buyuyorlar, demiştik. Ervâh-ı mücerredât âleminden bu dünyaya geliş hususunda Cenâb-ı Pîr-i Perverdigâr hazzarallahu zikrahu Efendimiz, Mesnevî-i Şeriflerinin üçüncü cildinde buyururlar ki:

*Ez cemâd mürdemü nâmî şodem
V’ez nemâ mürde be-bayvân be-ser-şodem*

*Mürdem ez bayânî vü âdem şodem
Pes çi tersem ki zîmürden kim şodem*

*Hamle-i dîğer be-mîrem ez beşer
Tâ ber-ârem ez melâik-i bâl u per*

Burada cemâdât âleminde, yani zahiren bizim akıl dediğimiz âlemin, kabiliyyetin en basit bulunduğu âlemden Âdem'e kadar nasıl geldiklerini izah buyuruyor. Diyorlar ki; ben cemâdât âlemindeydim. Cemâdât âleminde öldüm, nebâtâtta baş gösterdim. Nebâtât âleminde öldüm hayvan oldum. Hayvan âleminde de geçince, insan âlemine geldim, insan oldum. Şu halde insan âlemine gelince mademki öbür ölümümde yeni bir hayat buldum, insan âleminde ölünce neden yok olmaktan korkayım? Hiçbir âlemden beri ölmedim ki diğer daha güzel bir âlemde dirilmemiş olayım. Şu hâlde insan âleminde de ölünce, yok olmaktan, ölüp gitmekten korkmama lüzum yok.

Hamle-i dîğer be-mîrem ez beşer

İnsanlıktan da insan oluştan da bir hamle daha yapayım.

Tâ ber-ârem ez melâik-i bâl u per

Melekler âleminde, melâike-i kirâm arasına karışayım, onlarla o âlemde kol kanat açayım.

*V'ez melek hem bâyedem cüsten zicü
Külli şey'in hâliku ve illâ vecbehu*

Melekler âleminde de bir kurtulma yolu, bir çıkış yolunu aramam gerek. Nereye kadar? “*Külli şey'in hâlikun illâ vecbehu lehül-hükümü ve üleyhi türce'ün*” (Kasas, 28/88) âlemine, onun hakikat-i Zâtından gayrı her şey hâliktir, hüküm onundur ve her şey ona döner, varır, âlemine varıncaya kadar, buyuruyorlar. Cenâb-ı Pîr Efendimizin Mesnevî-i Ma'nevîlerinin müte'addid yerlerinde buna dair birçok sözler vardır, kelîmât-ı tayyibe vardır. Bunu şu suretle anlatmak isteriz: Yukarıdan aşağıya gelmekten, aşağıdan yukarıya doğru çekmek daha kolay kaydolacak. İnsan şu beden âlemine gelmeden evvel neydi? Bir katre meni. Nasıl meniydi? Esteizübillah “*innâ haleknâ'l-insane min nutfetin emşâcin nebtelîhi fece'alnâhu sem'an basîren*” (İnsan, 76/2) Bu âyet-i kerîmede beyân buyurulduğu vecbile, ana karnında emşâc, baba belinde meni, nutfeye. Bu nutfeye hâline gelmeden evvel neydi? Nutfeye nereden hüsûle geldi. Me'külât ve meşrubâtımızdan hüsûle geldi. Yedik, içtik; onlardan hüsûle geldi. Yiyip içtiğimiz şeyler nedir? Hayvânât, nebâtât ve cemâdâtır. Yani, et yeriz, bize helâl edilen hayvanların etlerini yeriz. Nebâtâtı yeriz ve nihayet cemâdâtı da yeriz. Taş, toprak yemeyiz amma suyun içinde de cemâdât vardır. Hayvan sudan cemâdâtı almıştır. Bu gün fenle şunda şu kadar demir var, bunda bu kadar kömür var, diye erbab-ı fen izah edip duruyorlar. Şu hâlde cemâdât, nebâtât ve hayvânât âleminde o meniye zerre zerre topluyoruz. Demek ki o meni hâline gelmeden evvel insan cemâdât, nebâtât ve hayvânât âleminde neydi? Neşir âleminde idi, yoğrulmuştu. Peki o, mevâlid-i selâse derler eskiler buna, mevâlid-i selâse âlemine gelmeden evvel neredeydi? Anasır âlemindeydi, unsuriyyât âlemindeydi. Eskilere nazaran dört unsur-ı tabii var, dört

unsur-ı basit var: Hava, ateş, su, toprak. Fakat bugünkülere nazaran yüzü müteceviz basit âlemi var, basitler âlemi var, unsuriyyât âlemi var. Unsurıyyât âleminde idi. Unsurıyyât âleminde evvel neredeydik? Unsurıyyât âleminde evvel tabiatlar âlemindeydik. Çünkü su, toprak, hava ve ateş dediğimiz o dört unsur, kuruluk, yaşlık, sıcaklık ve soğukluğun mahzarıdır. Tabâyi' âlemine gelmeden evvel eflâk âlemindeydik, yani kuvvetler âlemindeydik. Kuvva âlemindeydik. Kuvva âleminde önce Allah Tebâreke ve Teâlâ'nın sıfat-ı İlahiyesinde idik. Sıfat-ı İlahiyesinden önce, yani vücûd-ı mutlakdan sıfat-ı İlahiye hâlinde tezahür etmeden evvel, Hak Tebâreke ve Teâlâ'nın bu zuhûru, murad-ı İlahisi olmadan evvel, daha doğrusu o muraddan önceki hâl, ilm-i İlahîydik. Allah Tebâreke ve Teâlâ'nın zâtına muzaf olan ilmindeydik. Suver-i ilm halindeydik. Suver-i ilm hâlinde tezahür etmeden, zuhûr etmeden evvel "*kuillü şey'in bâlikum illâ vecbehu* (Kassas,28/88) vehüve'l-evvelûn; oradaydık, oyduk. Evet, demek ki oradan böyle bir devirle geliyoruz, yavaş yavaş. Hatta Sufiyye, âlemin Âdem oluşunu, yani unsuriyyetten itibaren insana kadar gelişini, bir an için istidâd ederek vasatî elli bin yıl içinde oluyor, diyorlar. Âyet-i kerimede, esteizübillah, "*Ta'rucu'l-melâiketü ve'r-rûbu İleyhi fî yermin kâne mikdârubu hamsîne efse senetin. Fasbir sabren cemîlen* (Me'âric, 70/4-5) âyet-i kerimesi, bu âyet-i kerimede melekler ve rûh O'na ellibin yılda uruç eder, buyuruyor ki buradaki bu elli bin yılı işte Allah Tebâreke ve Teâlâ'nın zahiren nüzûl, aklen olarak; fakat hakikatte insan akle'l-merâtib olduğu için, mertebelerin en yüce mertebesinde olduğu için, onu uruç kabul ederek diyorlar ki, elli bin yılda insan meydana gelir. Bunu vasatî kabul ediyorlar ve hatta diyorlar ki, istidâd çabuk gelişte olur. Ne kadar tarikata uğrarsa bu yolda, o kadar istidâdî bâki olur insanın, tabiatıyla bunlar aklın, ihata edeceği şeyler değil, imanın ihata edeceği şeylerdir. Yani imana hitap eden şeyler bunlar. Tarikat nedir? Meselâ ana rahmine gelir de ana rahminden sülb vasil olur. Veyahut baba beline gelir de baba belinden zayi olur. Veyahut me'culu'l-lahim, hayvan olur da hayvan kendisi ölür, kesilmeden ölür ve binaenaleyh tekrar devreye girer. Bütün bu hallerden muarrâ olarak vasatî elli bin yılda olur diyorlar. Şimdi, bu insan dünyaya geldikten sonra ne oluyor? Bu görüşe, benim, diyor sufiyye. Tenasühle kesinlikle karıştırmamak iktizâ eder, onu evvelâ söyleyelim. Çünkü tenasüh bu şekilde geldikten, bu ahsen-i takvimi bulduktan, bu sıfat-ı İlahiyyenin mecmuası olan insan şekline "*innallebe halaka âdeme alâ sûretibi ve alâ sûreti'r-Rahman*. İnsanı, âdemi Allah kendi sureti üzere ve Rahman sureti üzere yarattı" hadis-i şerifi ile beyan buyrulan cem'iyet-i esmaiyye mazhariyyetine eriştikten sonra, tekrar geriye dönmek, veyahut ileriye atlamak, tenasüh o. Tenasüh, yani şekilden şekle geliş, mesh edilmiş, bozulmuş Türkçesi. O mezhebe göre insan bu âlemde nereye kadar yücelebilirse, meratib-i ma'nevîyede oranın mazhariyyetine bürünecek ölümden sonra. Hayvaniyyetten geçmediyse hayvan olacak. Daha aşağılık derecedeyse nebatata reddedilecek. Daha aşağı derecedeyse madeniyyete reddedilecek. Eğer kâmil ise tekrar insan olarak gelececek. Eğer kemâl-i mutlak âlemine erişebilmişse o vakit gelmeyecek. Bu, şeriat-i garrâ-i Muhammediyye'de tamamıyla mensûhtur, tamamıyla merdûddur ve Cenâb-ı Pir-i destgîr Efendimiz hazzarallahu zikrahu, bunu reddederler. Çünkü bunu kabul, meadı kabul etmemek demektir, ahireti kabul etmemek demektir. Ahireti bir başka suretle kabul etmek demektir. Halbuki Allah Tebâreke ve Teâlâ şu ahsen-i takvime insanı getirdikten, o mahlûku bu hâle getirdikten sonra, tebarekallahu rabbü'l-âlemin" kat'iyen reddetmez. Bu hakikati aynı zamanda Kuran, esteizübillah "*İnnâ haleknâ'l-insane min sülâletin min tin*" (Mü'minûn, 23/12) İşte burada delil var. Biz insanı toprak soyundan yarattık. Bir soydan yarattık ki o soy topraktan mahluk oldu. "*Sümme ce'alnâhu fî karârin mekîn*" (Mü'minûn, 23/13) Ondandan sonra biz onu metanetli bir yerde

tekarrür ettik, baba belinde. Sonra âyet-i kerime gidiyor. Ondan sonra diyor, biz onu diyor, alaka haline getirdik. Yani kan pıhtısı haline, kan hâline getirdik, diyor. Ondan sonra et haline soktuk onu, o eti derilerle bürüdük, kemikler yaptık onun içinde. “*Sümme enş'a'nâbu halken âbara fetebârakâllahu absenü'l-hâlikim*” (Mü'minûn, 23/14) Ondan sonra bir güzel inşa ile onu inşa ettik. Yani, rûhumuzdan rûh verdik, rûh-ı izafî verdik ona, nefs-i natıka verdik ona. Şimdi insan bu âlemde kemâl bulmazsa ne olacak? Vefat ettiği zaman, öldüğü zaman ervâh âleminde, mücerredât âleminde, yani âlem-i ahirete sülûkunu itmam edecek. Orada çekecek, yoğuracak, yoğuracak. Tekrar bu dünyaya geliş yok. Beden itibarîdir. Kavrulacak beden, tekrar bu potanın içine girecek. Ona itibar yok. Fakat onun bir ziyası vardı. Elektriği, ampulü, cereyan kesilirse veyahut bir düğmeyi çevirirsek, tekrar açarsak o ziya tekrar onun içine girer mi? Giremez. O gitti. Sesim çıktı. O çıkan ses tekrar bana gelir mi? Gelmez. Bu âlemde de rûh-ı izafî, yani bir projektör gibi tutulmuş, çevrildi mi beden kupkuru kaldı, gitti. Yani, ampulün o elektriği nakleden şeyi, teli koptu. Fakat o orada duruyor, ampülün içindeki tel duruyor... Ama elektrik, ziya gitti. O kabiliyet kalmadı artık onda. Fakat ziya mevcut, giden ziya yok olmuyor. Dünyada hiçbir şey, hiçbir ses, öksürüğümüz bile, aksırıgımız bile mevcut, kaybolmuyor. Herşey mevcut. Binaenaleyh, yaptığımız ameller de mevcut ve o, rûh da denilen rûh-ı izafî, nefs-i natıka, latife-i rabbanîye öbür âlemde kesb-i letafet edecek. Kesb-i nezahet edecek. Hazret-i Pîr-i Perverdigâr hazzarallahu zikrahu Efendimiz, gene Mesnevîlerinde buyururlar ki o Allah öyle bir latîfîr ki kabuğu bile yakmaz. Öyle olduğu hâlde içi nasıl yakar? Binaenaleyh, onun ateşi insanın kötülüklerini eritir, iyiliklerini değil. Adeta azab ve cahim bir madeniyet ile karışık altının potada eritilmesine benzer; safı çıkar meydana, cürufu gider. Bu hususta son zamanlarda duyduğumuz bir şeyi hikâye edelim. Ahmet Amiş Efendi hazretlerinin damatları Ahmed Naim Efendi vardı, kaddesallahu'l-esrarahu, fevkalâde kümmel-i ricâlden, kendisini katiyen bildirmez, pek latif bir insan-ı kâmilîdi. Buhari şarihî ve zamanında reisü'l-muhaddisîndi. O, bir üniversitede, o zaman Dârü'l-fünûn-i Osmânî'de de hoca idi. Rahmet-i İlahiyyeye intikâl ettiler. Rahmet-i İlahiyyeye intikâl ettikleri vakit, gittik. Kendisinin büyüklüğünü biliyorduk amma. Hoca Ahmed Tahir Efendi, yani Ahmed Amiş Efendi'nin halifesi naş-ı kerim yıkandıktan, kefen sarıldıktan sonra kefenin ayak ucunu bağlatmadan evvel alnına koydu, ayağının altını öptü, Ahmed Naim Efendi'nin ayağının altını öptü, alnına koydu. O zaman biz idrâk ettik ki Ahmed Naim Efendi'nin derece-i ma'nevîsi hakikaten pek yüksek olsa gerek. Üç beş gün geçti. Üç beş gün sonra Hoca Ahmed Tahir Efendi buyurdu ki, geçen gün beyefendi hazretlerini âlem-i ma'nada gördüm, sordum: Beyefendi nasılsınız? Buyurdular ki: Pek iyiyim hoca efendi. Burada Cenâb-ı İbrahim ale'n-nebiyyi ve alâ âlihî ve sellemîn vekâletini verdiler fakîre, sülûkunu itmam etmeden gelenlerin sülûkunu itmama memur olduk. Bu, son hadiselerden birisi. Demek ki bir insan bu âlemde vefat ettikten sonra öbür âlemde, bu âleme tekrar gelerek değil, burası bir dolap değildir ve biz dolap beygiri değiliz, elhamdülillah ki dönelim gelelim, aynı yere gelelim, dönelim dönelim aynı yere gelelim. Onun akli bir reddini de söyleyeceğim şimdi ya. Demek orada oluyor her bir şey ve derler ki, duymuşsunuzdur, bir rekât namaz için şu kadar zaman yanacak insan. İşte bütün bunlar, burada kolay olacak işin orada zor olacağına delâlet ediyor. Çünkü orada teklif yok ki. Burada mahall-i teklifiz biz. Teklifimize göre “*Velâ tühammilnâ mâ lâ takatalenâ bilî*” (Bakara, 2/286), diyoruz zaten bize fazlasını yüklemiyor. “*Lâ yükellifullahü neşen illâ vus'abâ.*” (Bakara, 2/286) Bize ne denmişse, biz onu yaparsak, burada kolay kurtulacağız. Fakat orada mahall-i teklif olmadığımız için azabımız çok. O azablar ne biçim bir şey. Allahu â'lem, onları

bilemeyiz. Burada, Fihî Mâfih'te, bir fasıl var. Cenâb-ı Pîr-i Perverdigâr hazzarallahu zikrahu efendimiz buyuruyorlar. Orayı okumanızı tavsiye ederim. Orayı okuyun. Göreceksiniz ki başka işler var ortada. Cehennem ehli cehennemde, cennet ehli cennette. Galiba huzur içinde buyuruyorlar. Öyle şeyler var. Orayı açın okuyun. Evet, şimdi onlar diyorlar ki, tenasüh ehli, bu dünyada kemâle erişen kişi bir daha gelmez. Binaenaleyh, biz de onlara diyebiliriz ki, mademki gelmiyor insan. Her halde seneden seneye insanlardan on kişi kemâle erer, yüz de erer, bin de erer; bu on kişi erer de, onlar gelmeyeceğine göre, mevcut olan ruhların azalması ve nüfusun gittikçe tenakus etmesi gerekir. Halbuki boyuna nüfus artıyor, boyuna nüfus çoğalıyor. Buna bir cevap veremiyorlar. Ya ruhlar halk edilecek ki, onlara göre ruh mahlûk değildir, bizce ruh da mahlûktur. Ama nasıl mahlûk? Öyle bir mahlûk ki bizim bildiğimiz şekilde bir mahlûktur. Hak Tebâreke ve Teâlâ'ya nispetle mahlûktur. Yani, güneşin ziyasıyla güneşin zatı gibi mahlûk. Çünkü ruh hakkında yargılayacak şeyimiz yok, ona uygun cümlelerimiz yok ve *"mine'l-ilmî illâ kalîlâ"*, (İsrâ, 17/85) bize ondan ilim pek az verilmiş. Zaten insan nasıl bilir olmadığı şeyi?

Cenâb-ı Pîr-i Perverdigâr Efendimiz hazzarallahu zikrahu öyle buyuruyorlar Divan-ı Kebir'lerinde:

Birisi bana dedi ki âşıklık nedir?

Cevap verdim: Benim gibi olursan bilirsin. *"Men lem yezuk lem ya'ref"*: Tatmayan bilmez. Binaenaleyh, ha şu bakımdan, şimdi demek ki bu âleme şöyle bir kesafete bürüne bürüne, bürüne bürüne geliyoruz. Amma bu âlem Allah Tebâreke ve Teâlâ'nın, yani, insanlık âlemi Allah Tebâreke ve Teâlâ'nın cem'iyet-i esmaiyyesinin, yani, Zâtının mir'atı olan, mazharı olan bir âlem ve binaenaleyh buradaki görünmezlik, diyelim, şiddet-i zuhûrdan oluyor. Hurefanın birisi bunu anlatırken:

*Zuhûru perde olmuştur zühûra
Gözü olan delil ister mi nîra*

buyuruyor. Demek o kadar zâhir ki şiddet-i zuhûru lüzumunu iktizâ ediyor burada. Fakat ne olursa olsun kayıt var bu âlemde, tekayyüd var. Kayıttan kurtulanlar kimler? Binde bir, milyonda bir, milyarda bir, kümmel-i ricâl, ancak kayıttan kurtuluyor. O kemâl derecesine erişemedikçe insan, mukayyedir. Neyle? Ya dünya ile mukayyedir, ya ahiret ile mukayyedir insanlık âleminde. İşte Cenâb-ı Pîr Efendimiz itlâk âlemini özledikleri için, beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryadından kadın da, erkek de ağlamakta, buyuruyorlar, inlemekte, buyuruyorlar. Cenâb-ı Pîr Efendimizin bu feryadı arz ettiğim gibi, bundan evvelki derste de, doğrudan doğruya bizi o âlem-i itlâka, o âlem-i vahdete bir da'vet, onu bize hatırlatmak, onu bize andırmak; *"fezekkir"*, âyet-i kerîme an, andır, söyle, pend ü nasihat et, anlat onlara asıllarını, buyurduğu gibi "kul, kaç âyet-i kerîmede var? Kul, söyle ey Habibim. Evet, Cenâb-ı Pîr Efendimiz de hazzarallahu zikrahu, doğrudan doğruya terceman-ı İlahî olarak, terceman-ı Muhammedî olarak bize o asıl âlemi anlatıyorlar. Peki bu âlemde, o âlemde ayrıldığını idrak etmeyen kişi ağlar mı, inler mi? Aslını bilmiyor ki ağlasın, inlesin. Ağlar, inler.Nasıl? Aslıma varacağım diye ağlar, inler ve aslını asılsız şeylerde arar insan. Kadın sever, çocuk sever, mal sever, altın sever. Esteizübillah *"Züyyine li'n-nâsi hubbü's-şebvâti"* (Âl-i İmrân,3/14) ilâ âhiri'l-âyeh... İnsanlara tezyin edilmiştir, şehâvât sevgisi.

Esasında müzeyyen değildir onlar. Züyyine, tezyin edilmiştir, güzel gösterilmiştir. Ne? Hubbü's-şehâvâtı, istekler sevgisi, isteklere düşüşü. Nedir onlar? "Mine'n-nisâi", kadınlardan, "ve'l-benîne", oğullardan; "ve'l-kanâtîri'l-mukantarati" ilâ âhiri..,(Âl-i İmrân, 3/14) gümüş, altın, mal, mülk, sahra, işte güzel bir çağlayan, okumak, hatta, yazmak... Hepsi bunların şehâvâtir. Şehâvât de iki cins. Bir cinsi şehâvât-i nefsanîyye, bir cinsi de şehâvât-i rûhâniye. Şehâvât-i rûhâniye de olur mu? Olur. Nasıl? Namaz. Namaza düşkünlük. Nasıl? Anlayamadık bunu. Evet, namazı doğrudan doğruya kurbeten illellah, mahbûb-ı hakikînin emr-i İlâhîsi olduğundan dolayı başka şey de vesile olur da yapardım, ben ancak onun için yapıyorum ve o emrettiği için kılıyorum, diye, kılmak var, bir. Bir de aşağısından yukarısına kadar çık en basiti "Feveylün lilmusallîn" (Ma'ûn, 107/4) veyl olsun, yazıklar olsun, hayf olsun o namaz kılanlara. "Ellezînehüm ansalatihüm sabuh ve'lezzînehüm yuraune veyemneune'l-ma'ûn" (Ma'ûn, 107/5-7) Onlar namazlarında sehv ederler, unuturlar, isteksizdirler ve onlar gösteriş için namaz kılarlar. Mürâiyâne namaz kılarlar. Veyemne'unel ma'ûn, ve verilen şeyi de beğenmezler, men ederler. İsteneş şeyi de men ederler. İsteneş şey nedir? Sâilin istediği. Kapiya gelmiş. Sâil midir kapiya gelen? Hazret-i Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve ala âlihî ve sellem hadis-i sahîhlerinde buyuruyorlar ki verdiği sadaka, sâilin eline düşmeden evvel, Allah'ın eline düşer, sonra onun eline nakleder. Bak buradan anlayıvermiş. Ve gene hadis-i kudsîde, bu hadis-i Peygamberî. Hadîs-i kudsîde de buyuruyorlar ki "Ey kulum! Diyecek, Allah kıyamette, Ben acıkmıştım, niye Beni doyurmadın? Aman Ya Rabbi! Sen nasıl aç olursun? Ben nasıl doyurabilirim seni? Buna imkân var mı? Ama filan kulum açtı, sen onu biliyordun, doyurmadın. Doyarsaydın, bugün yanında ecrini bulacaktın. Ey kulum! Ben susamıştım, niye Beni suvarmadın? Aman Ya Rabbi! Sen suvarılır mısın? Böyle şey olur mu? Şânın bundan çok yücedir, münezzehtir. Filan kulum susamıştı, eğer onu suvarsaydın, eğer ona su verseydin, onun ecrini yanında bulacaktın, diyor. Ey kulum! Ben hasta olmuştum. Niye gelip Benim hatırıma, halimi sormadın? Aman Ya Rabbi! Böyle şey olur mu? Evet, filan kulum hastaydı, eğer onu dolışsaydın, Beni onun katında bulacaktın. Burada hadis değişiyor; onun ecrini Benim yanımda bulacaktın değil, Beni onun katında bulacaktın, buyuruyor. Bu çeşit birçok hadis-i şerife var. Âyet-i kerimeye gelince en zahiri vâhid, isteneş vermezler. Ulemanın bir kısmı demişler, sudur bu, müfessirînin. Hakikat erenleri demişler ki o senin varlığındır, mevhum varlığındır. Esteizübillah "Lentenâli'l-birre hattâ tünfikû mimmâ tubîbbüne ve mâ tünfikû min şeyin feinnallabe bibi âlimîn" (Âl-i İmrân, 3/92) birr-i islâm mertebesine erişemezsiniz, bir de bir'râhim tevhabürrahîm Allah Tebâreke ve Teâlâ'dır, O'na ulaşamazsınız. Sevdiğinizden vermedikçe, ayırıp vermedikçe, infak etmedikçe. İnsanın en çok sevdiği nedir? Can. Canının bir parçasını değil, hepsini, varlığını, mevhum varlığını vermedikçe. Mevhum varlığımızı verince ne olacak? İşte o vakit Cenâb-ı Pîr Efendimizin hazzarallahu zikrahu buyurdıkları, bundan da, meleklikten de benim bir hamle yapmam lâzım. Nereye kadar? "Küllü şey'in hâlıkun illâ vechebu"(Kasas, 28/88), oraya varıncaya kadar. Şimdi Cenâb-ı Pîr Efendimizin hazzarallahu zikrahu, benim feryadımdan kadın ve erkek ağlamaktadır, buyurdıkları, kadın ve erkek benim feryadım hakikattir, fakat o hakikati görmüyorlar, hakikati mecaz perdesinde görüyorlar. Mecaz perdesinden, her biri bir âleme dalmışlar, feryad u figân içindedirler. Onlar da benim için ağhyorlar, demektir. Onlar da hakikati arıyorlar. Nitekim aşkı anlatırlarken yine Mesnevî'de bir yerde. Bir şeyi sever insan, buyuruyorlar, bir müddet geçer, ondan bir istikrah hasıl olur. Demek, istediği o değilmiş. Ondandır sonra bir başka şeye taalluk eder. Ondandır istikrah peydâ eder nihayet, onu istemez. Böyle, böyle, böyle, böyle devrini

tamamlayabilirse bu dünyada hepsinden tecelli eden Hak Tebâreke ve Teâlâ olduğunu ve mutlak güzelliğe ışık iktizâ ettiğini anlar ve kendisini ona feda eder, verir. “*Ve fedeynâhu bi-zıbbihî azîm*”((Sâffât, 37/107). Bi-zıbbihî- azîm burada nefistir. Nedir nefis? Yani varlığıdır. Mevhum varlığıdır. Senin varlığın öyle bir günahdır ki başka günahlarla kat’iyen mukayese edilmez. Dilediğimiz şey, Cenâb-ı Perverd-i Mutlak Hazretlerinden Habîb-i Ekremî ve âl-i evlâd-ı tahiriyye hürmetine bizi kendi vücûdumuzla kurtarsın, bizi yok etsin. Birisine Allah müstahakkını versin, yok ol, desen, kızar. Bize birisi yok ol dese, biz ona hayırlı duada bulunuruz, amin deriz. Allah bizi yek vücûdumuzla kurtarsın.

*În çünûn fermâd Mevlânâ-yı mâ
Kâşif-i Esrârâ-yı Kibriyâ*

*În ne necm est u ne reml est u ne bâb
Vahy-i Hak va’llahu â’lemu bi’s-savâb*

Ve salli ve sellim alâ ve bârik alâ eşrefi’l-cemi’ü’l-enbiyâ ve mürselîn ve’l-hamdülillahi rabbü’l-âlemîn el-fatiha.

Abstract

[Şener Demirel, “The Commentary upon the First Two Lines of the *Mathnawî* by A. Gölpınarlı in His Voice”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Ankara 2005, Y. 6, S. 14, pp. 365-382]

Mawlânâ Jalâl al-Dîn Rûmî’s *Mathnawî* is one of the most studied works in Turkish literature. The work has been translated into many languages and commentated on in many countries including Turkey and Iran. And one of those commentaries was performed by Abdülbaki Gölpınarlı, who devoted most of his life to the study of Rûmî’s works. This commentary is recorded in a tape-cassette when Gölpınarlı was explaining the *Mathnawî* in a session of friends. In the record, he displayed his profound erudition in this field by quoting many Qur’ânic verses, divinely-inspired hadîths, hadîths, as well as *Dîwân-i Kabîr* and *Mathnawî* by Rûmî.

Keyword: Mevlana Celâleddin-i Rumî, Divan-ı Kebir, Mesnevî, Abdülbaki Gölpınarlı, explanation.